

Keller Péter

A láthatatlan ember látható arca (Gárdonyi Géza: a Dédapám)

Kedves Gáspár Atya!

Negyvenhárom éve ismerjük egymást és úgy érzem, 39 éve vagyunk barátok.

Köszönöm, hogy Pannonhalmán megértetted velem, hogy fontos a szabály, az előírás, de annál sokkal fontosabb az emberség, a személyes kapcsolat, a másikba vetett bizalom. Köszönöm a stúdiumi beszélgetéseket, hogy megmutattad: a kivétel erősíti a szabályt! Köszönöm, hogy bíztál bennünk: nem élünk vele vissza. Köszönöm, hogy ki merted mutatni, hogy fontosak vagyunk Neked. Köszönöm, hogy tudtál közeledni hozzánk, hogy engedted közeledni Magadhoz!

Köszönöm, hogy a családom tagjait is barátodnak tekinted. Köszönöm, hogy felhívsz, ha öröm vagy bánat ér. Köszönöm, hogy része vagy életünknek és része lehetünk mi is a Tiédnek.

Köszönöm, hogy beszélgetéseink alkalmával rávezettél, hogyan lehet megélni azt, ami a Regula Proológusában is áll: „Ne nekünk, ne Uram, ne nekünk, hanem nevednek adj dicsőséget” (Zsolt 113,9).

Mivel „Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok” (1Kor 15,10), követem a tanácsot: „Aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék” (2Kor 10,7). Dédapám hitéről szeretnék Neked pár gondolatot papírra vetni, kívánva Isten bőszéges áldását további életedre.

Sokan ismerik Zéta mondását: „Az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan.”

Dédapám egy rövid írásának *A látás* a címe. Ebben így ír:

„Mindig jólesik a lelkemnek, mikor fiatal embereket látok úton, akár vasúton, akár országúton. Ezek azért utaznak, hogy lássanak. Föl vannak szerelve földképpel, messzelátóval, kalauzkönyvvel, jegyzőkönyvvel s a szemükben az élet szeretete mo-

solyog. De vajon van-e köztük csak egy is, akit akár a szülők, akár a mesterek megtanítottak volna látni?

Mert más a nézés, meg más a látás. Nézni mindegyike tud. Látni nem. S bizony az utazók közül nem mindig az tér a tapasztalatok legtöbb kincsével haza, aki a távolból leghamarabb megmondta, hogy a toronyóra mennyi időt mutat, hanem sokszor az a vaksi utitárs, amelyik szemüveg nélkül még az ajtón is alig tud kimenni.”

„Mikor híres ember arcképét nézzük – mondja Dédapám –, azt akarjuk látni, ami láthatatlan: a lelkét.” Mennyire jellemző rá ez a mondás. Mennyire lényegre látó! Milyen érdekes, hogy hosszú időn keresztül senki nem volt kíváncsi a lelkére! Sőt!

Én most „vakki utitárs” szeretnék lenni.

Sajnos sem Dédapámat, sem Nagypapámat személyesen nem ismerhettem. Olvastam a Nagypapám által írt életrajzot Dédapámról, és olvastam még mások tollából is sok mindent. A mások által írt dolgozatok, könyvek tartalmával és üzenetével szívem mélyén ritkán tudtam azonosulni. Mindig arra vártam, hogy majd valahol valaki leírja végre azt, amit érzek... Aztán magam indultam felfedezőútra.

Dédapám alapos ember volt. Gondolatai vonatkozásában szemérmes. Nem akarta, hogy más belelásson terveibe, ugyanakkor szinte mindent dokumentált. Két olyan forrás is van, melyet nem szánt a nyilvánosság elé: a *Titkosnapló* és a *Földre néző szem égre néző lélek* című, gyermekei számára megfogalmazott bölcsességgyűjtemény. Azonban mind a két mű nyilvánosságra került. Nekem ezek voltak a hiteles források.

Rájöttem, hogy az életrajzírókat fenntartásokkal kell kezelni, ugyanis kimutatható, hogy minél távolabb álltak tőle térben, időben, szellemiségüket tekintve, annál kisebb az általuk megfogalmazottak igazságtartalma, ám annál nagyobb a hírértéke.¹

Vannak aztán elhallgatott életrajzírók. Közéjük tartozik Tordai Ányos, egy egri jóbarát, irodalomtörténész, ciszter paptanár, aki mindennapos vendég volt a Gárdonyi-házban. Ő egyik írásában – *Gárdonyi utolsó napjaiból. Naplójegyzetek (Élet XIII. évf. 23. sz. 1922. november 12.)* – leírja Dédapám utolsó napjait, amiből én azt látom, hogy Dédapám komolyan hitt az örök életben, vágyott az Isten közelségére.

Október 26-án, halála előtt néhány nappal már mondta: „...Fáradt vagyok. Mintha nem akarna a test tovább szolgálni, de én készen vagyok

¹ Részletesen lásd: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/11_09_26_ELTE.pdf

minden pillanatban.” Tordai hozzáteszi: „...Valami bölcs megnyugvás csendült ki szavaiból.”

Halála előtt utoljára ciszter papokkal beszélt. „...Mikor P. kijött a beteg szobájából (...) kérdő tekintettel vártuk szavait. – Nagyon melegen, nagyon bizalmasan beszélgettünk. Folyton vallási kérdésekről. Ritka nyugodt lélek, Istenben bízó, szebb életre vágyó...” – mondta P.

A cikk azzal zárul, hogy Dédapámat a Bebek-bástyába temetik. Tordai hozzáteszi: „...mi, egriek följebb nem vihettük, de a Jó Isten, hisszük, még magasabbra vitte.”

Tordai Ányos ezen híradása azt láttatja velem, hogy *az örök élet fontos volt Dédapám számára*. Ha nem lett volna az, miért mondta volna a pap barát: „Istenben bízó, szebb életre vágyó”? És ha nem lett volna méltó erre, miért fogalmazott volna Tordai Ányos úgy: „a Jó Isten, hisszük, még magasabbra vitte”? Természetesen bizonyosság nincs, de egy pap szájából az, hogy „hiszük”, különösen egy haláleset kapcsán nem lehet udvarias elszólás!

Azt látom, hogy az Istenbe vetett bizalom és Isten közelében való földi és túlvilági élet utáni vágy az a kulcs, amellyel ki lehet nyitni a „kincsesládát”, amelynek segítségével meg lehet találni a gondolatok tengerében azokat a cölöpöket, amelyek egyenes és biztos utat mutatnak arra vonatkozóan, milyen is volt Dédapám „arca”.

Úgy látom, *Dédapám már földi életében örömét lelte Jézus követésében*.

Ziegler Géza 18 éves korában fogalmazza meg életelveit. Az életelvekkel Tordai Ányost és Nagyapámat leszámítva nem tudtak mit kezdeni az irodalomtörténészek. Pedig jó észrevenni, micsoda jelentőséget kap az életelvek között az alázatosság, melynek kifejtése: „kövesd Jézus és Szókratész példáját.”

Dédapám ismerte és folyamatosan olvasta a Bibliát. Szinte megdöbbenő, hogy az alázatosság és Jézus követése együtt szerepel a Bibliában a Máté-evangélium Isten országáról szóló részében (Mt 11,25–30). Olyan emberekhez szól itt Jézus, akik fáradtak, és akik teher alatt görnyednek. (Ilyen helyzetben élt Dédapám 18 évesen.) Őket hívja, vegyék magukra igáját, tanuljanak tőle. Tanulják el tőle a szelídséget és az alázatosságot, s ha ezt megteszik, megtalálják lelkük nyugalját.

Dédapám meglátta, hogy az alázatosság jézusi értelemben más, mint amit általában az emberek gondolnak. Fiainak ezt mondja:

„Az erkölcsöket tanítják az iskolában, de nem magyarázzák meg. Az alázatosság is olyan erkölcs, amelyet könnyű félreérteni. A mi életviszonyainkban az alázatosság nem azt jelenti, hogy hajtsuk a nyakunkat bárki lába elé.... A ti alázatosságotok csak az emberszeretben nyilvánuljon.”²

A lélek nyugalma csak a szeretet gyakorlásában lehet megszerezni. Jézus követése a szeretet gyakorlása. Szeretni krisztusi értelemben csak szelíd és alázatos szívvel lehet!

Ismerve, hogyan halt meg, mik voltak utolsó szavai, hogyan vélekedtek róla a ciszter papok, állítható, hogy Dédapámnál az életelvek megfogalmazása nem pillanatnyi fellángolást jelentett. Úgy látom, *az alázatosság és Jézus követése Dédapám számára életprogram volt.*

Fiainak ezt írja:

„Valaki azt mondja:

– Az élet célja rejtve van előttem.

Válasz:

– Az utat azonban láthatod. Ha azon az úton haladsz, amelyen a náladnál tökéletesebb emberek nyomai látszanak, mindig nyugodtan gondolhatsz utad végére.”³

Nehéz itt azt hinni, hogy nem a János-evangéliumra gondolt (Jn 14,1–6), ahol Jézus azt mondja magáról: „Én vagyok az út, az igazság és az élet... senki sem juthat el az Atyához, csak általam.” Ha pedig így van, akkor *a Jézus-követés számára örök életprogram*, melynek meghatározó eleme a tökéletesedés:

„A hegymászás testi bolondságnak látszik. Pedig az életünk mindvégig hegymászás.

Jézus ma is ott áll a hegyen.

Jézus a tökéletesség.

Mindenki megismerheti: mily fokán áll a tökéletességnek, akár maga, akár más. Minél jobban megérti Jézust, annál tökéletesebb.

Kezdetben mindenki vak iránta.

Egyszer csak világosodik a szemének.

Egyszer csak bámul.

2 Részlet a *Földre néző szemből*.

3 Részlet a *Földre néző szemből*.

Egyszer csak indul utána.

Mind a hegy körül vagyunk. Valamennyiünknek fel kell jutnunk valamikor a hegyre.”⁴

Én azt látom, *Dédapám életének és művészetének kulcsszava a Jézus-követés*, amiből szinte már automatikusan adódik, hogy az apostolkodást tekintette küldetésének.

Jézus saját maga szolgálatát abban látja, hogy világítson: „...Világosságul jöttem a világba, hogy aki hisz bennem, ne maradjon sötétségben.” (Jn 12,44–46) Vagy másutt: „Én vagyok a világ világossága. Aki követ, nem jár többé sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.” (Jn 8,12)

Jézus azonban nemcsak magára mondja: „Én vagyok a világ világossága”, hanem az apostoloknak is ezt adja feladatul: „Ti vagytok a világ világossága.” (Mt 5,14)

Én örömmel látom, hogy Dédapámnál a lámpásmotívum bibliai alapon értelmezhető és értelmezendő. Jézus a tiszta Fény. Minden apostol, sőt minden igazán hívő ember egy-egy „szín”: mindannyian különböző szerepet töltünk be Isten akaratának spektrumában. Dédapám érezte és vállalta ezt. Vállalta mint tanító, vállalta mint újságíró, és vállalta mint író. Nem véletlenül mondja tehát *A lámpásban* a tanítókra vonatkozóan: „A lámpás én vagyok. Világítok a sötétségben. Utat mutatok! Nálam nélkül vak a látó is”; és nem véletlenül mondja *A mese a szekérről* című rövid elbeszélésében az íróra vonatkoztatva: „Vitte a lámpást vízen, sáron, jó úton, rossz úton egyaránt: világított valamennyinek.”

Úgy látom, azért volt „magányos fa”, és azért az ma is, mert művészetét krisztusi apostolkodásként fogta fel, apostolkodni pedig csak hiteles emberek tudnak, akiknek áldozatot kell vállalniuk hivatásukért; akik nem földi és statisztikákban kifejezhető sikerekre törekednek, hanem örök értékek megismertetésének és terjesztésének szentelik életüket.

Dédapám ezt a belső örömet mint igazi néptanító közvetítette először az iskolásoknak, aztán az újságolvasóknak, végül az egész nemzetnek.

Céljai a keresztény ember céljai: alkotni, vagyis adni, nemesebbé tenni az embereket, bemutatni, hogy a szeretet mindent meg tud változtatni, hogy a szív nagy aranyozó, hogy a kedvesség érték.⁵

⁴ Részlet a *Földre néző* szemből.

⁵ A *Titkosnaplóból* levezethető állítások: lásd: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_titkosiras.pdf, http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_PDCA.pdf

Céljai elérése érdekében először maga akart tökéletesedni. Tehetségét Istentől kapott ajándéknak tekintette, amelyet azért kapott, hogy minden emberben azonos rezgést keltsen írásaival, azaz minden ember számára maradandó lelki élményt nyújtson, megláttassa az emberben az angyalt. Megszenvedett tapasztalatait adta át úgy, hogy felejthetetlen karaktereket alkotott.

Másokat úgy akart nevelni, hogy először magát tökéletesítette, de kimutatható, hogy folyamatosan javította, tökéletesítette művészetét is.⁶

Az apostolok élete azonban emberi élet. Péter megtagadta Krisztust, Pál üldözte a keresztényeket, de mindkettőjük és mind a tizenkettő élete bizonyítja: a fény egyenes vonalban terjed, a krisztusi fény kiegyenesíti az életutak görbéit.

„Míg meg nem hal, ne mondj boldognak senkit, csak a halálakor lehet latra vetni az embert” (Sir 11,28) – mondja a Biblia. Köszönet Tordai Ányosnak, hogy leírta a halál körülményeit. „Adjatok egy fix pontot, és én kifordítom sarkaiból a világot” – mondja Arkhimédész. Igen, az örök élet felől jövő fénysugár láthatóvá teszi a boldogság útjelzőit: a 18 éves korában megfogalmazott életelveket, a Mária-szeretetet, a Jézus-követést, az emberszeretetet, a tökéletesedés utáni vágyakozást, az apostolkodást; megvilágítják azt az arcot, amelyet én látok.

Új arc ez?

Más arc ez?

Nem! Mert nem lehet új, nem lehet más. Az arc nem változik. Az arcot a lélek rajzolja.

De akkor miért beszéltek más arcról?

Olyan világosan látta ezt Dédapám: „A világ szemében én csak kép vagyok. Egyiknek színes, másiknak csak árnyék; mindenképp csak annyira fontos, amennyire az ő élete érdekeit szolgálom...”

Igen, van, aki képet szeretne nézni, és van, aki arcot szeretne látni.

„Mert más a nézés, meg más a látás. Nézni mindegyike tud. Látni nem.”

Pedig több látó ember is említhető!

Tordai Ányos *Amit nem tudunk Gárdonyiról* című írásában ezeket mondja:

⁶ Részletesen lásd: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_PDCA.pdf

„Örömmel kell azt hirdetnünk, hogy alig van Isten-hívőbb, Krisztus-szeretőbb, Mária-tisztelőbb, másvilágban-bizakodóbb, tisztábbtollú és erkölcsösebb írónk Gárdonyinál.

(...)

1897-ben ...már Krisztusról álmodik, már azt tervezi sírfeliratául: Hiszek egy Istenben és az örök életben...

(...)

...egri jóbarátainak javarésze katolikus pap. Gyakori tárgyai a beszélgetésnek a szent biblia s a hitigazságok. Amazt is forgatja sokszor, ezeken is töpreng még többször. Folyosója falára maga festi Szűz Máriát a kis Jézussal. Hálószobájának éke Munkácsy Krisztusa. Ágya felett a megfeszített Jézus keresztje. Végredelelte azt kívánja: pap szentelje be sírját és a sírkeresztje ezt hirdesse: Csak a teste.

Ott a sokornyú város felett, a magányos csöndben Isten újra megérintette lelkét. (...) Önzetlen, melegszívű embereket küldött hozzá jóbarátokul. És lassan-lassan erőssé fonódott a szál, mely egri azilumát az égboltozattal, az Istennel, a másvilággal ezután már elszakíthatatlanul, összekötötte.”

Bródy Sándor így ír hozzá levelében:

„Géza, te igazi költőnek és valóban kereszténynek születéssel, úgy is éltél szívedben és a válladon hordozván a szent jelet.”

Herczeg Ferenc így emlékezett meg róla nekrológiájában:

„[Dédapám] A saját tehetségét olyan áhítatos hittel hordozta magával, mint a pap a szent kelyhet. Úgy érezte, hogy az valami drága és ritka kincs, amely nem is az ő tulajdona, hanem azé az istené, akit szolgálnia büszkeség és boldogság volt.”

Kosztolányi Dezső a sír mellett állva ezt mondta:

„Az, ki nemsokára beroskad ebbe a gödörbe, sohasem félt tőle. Ő énekben vallotta, hogy »egy ajtó bezárul itt a földön, és egy ajtó kinyílik ott az égben.«” (ez a halál).

Örömmel mondhatom, hogy rajtam kívül ma már egyre többen látják azt az arcot, amelyet a régi barátok is láttak.

A Szent István Társulat válogatásai dédapám istenes írásából ismét ráirányították a nagyközönség figyelmét az istenes Gárdonyi Gézára. Az *Evangéliumi álmok* és a *Tengeren járók csillaga* ilyen novelláskötetek, az *Út-rakészülés* című gyűjtemény ilyen verseskötet.

A Szent Gellért Kiadó *A lélek ébresztése* című kiadványa szintén a keresztény és hívő Gárdonyi Géza gondolatainak csokra.

7 Pesti Hírlap, 1922. október 31.

A Katolikus Rádió *Ars Sacra* műsorában dr. Cs. Varga István professzor úr hívő emberként tudott hiteles képet adni az istenes Gárdonyiról.

Köszönöm Nekik, hogy így látnak, láttatnak!

Köszönöm Neked, hogy segítettél látni tanulni!